

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 2 (14)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобоқулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc), доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиқов Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Қозимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Баҳранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиазарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Adilov Abror Anvarovich IKKINCHI JAHON URUSHIDAN KEYINGI DASTLABKI YILLARDA O‘ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA DIN MUNOSABATLARI TARIXIDAN	5
2	Алиязарова Дилдора Валишеровна ВОЕННЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ И ИХ ВКЛАД В РЕГИОНАЛЬНУЮ ПЕРИОДИЧЕСКУЮ ПЕЧАТЬ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ	14
3	Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich XIX ASRNING 30-40-YILLARIDA BUXORO XONLIGIDA INGLIZ-RUS SAVDO- IQTISODIY RAQOBATI VA UNING MINTAQAVIY SAVDO ALOQALARIGA TA’SIRI	27
4	Bo'tayev Jonibek Shodiyevich XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA HARBIY- MA’MURIY BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLANISHI	35
5	Исхаков Мирсадик Мирсултанович, Ғойибов Бобир Собирович СУҒДИЙ ТИЛ СОН ТУРКУМИНИНГ ЛЕКSIK ВА РАҚАМЛИ ИФОДАЛАРИ	43
6	Kimsanova Ruxshona Xayrulla qizi NAVRO‘Z AHMADHON VA UNING AVLODLARI DAVRIDA TOSHKENT	53
7	Mamatova Maxfuza Baxriddinovna MARKAZIY OSIYO CHOY YO’LI TARIXIDAN	61
8	Muzaffarov Muhammadaminxon Xusanxon o‘g‘li TURKIY TILLI DAVLATLAR HAMKORLIK KENGASHI (TURKIY KENGASH) TARKIBIDAGI ASOSIY ORGANLAR VA TUZILMALAR	67
9	Ne'matov Shoxzodbek Ulug'bek o'g'li O‘ZBEKISTONDA O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA’LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR (2017–2021-YILLAR)	73
10	Normuratov O‘rolbek Jumma o‘g‘li BUXORO XONLIGI VA ROSSIYA PODSHOLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY HAMDA IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI (XVI ASR OXIRI – XVII ASR BIRINCHI YARMI)	82
11	Очилдиев Файзулла Бобокулович БУХОРО АМИРЛИГИГА ТЕМИР ЙЎЛ ТАРМОҒИНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	92
12	Qosimov Mirjalol Ravshan o‘g‘li O‘ZBEKISTONLIK PARTIZANLARNING SOBIQ ITTIFOQ HUDUDINI OZOD ETISHDAGI ISHTIROKI (UKRAINA VA RSFSR MISOLIDA)	101
13	Raximova Gulilola Zohid qizi O‘ZBEKISTONDA BOLALAR MAVZUSIGA IXTISOSLASHGAN OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING FAOLIYATI	110
14	Саломова Барчиной Журакуловна ЖУРНАЛИСТ АЁЛЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАЁТИ ВА ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ ЎРНИ	117
15	Toirova Zamira Suban qizi TOSHKENT IQTISODIY RAYONI ELEKTR ENERGETIKASI: HUDUDIY JOYLASHUVI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	131
16	Turdaliyeva Gulasalxon Abdusalom qizi XV ASR OXIRIDA HIROT DAVLATIDA SOLIQ SIYOSATINING XUSUSIYATLARI (HUSAYN BAYQARO DAVRI)	137
17	Xasanboyeva Gulxayo Ximmat qizi 1950-1980-YILLARDA O‘ZBEKISTON SSR KOLXOZLARINING HOLATI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR	142

18	Qodirova Ra'no Mamirjonovna SOVET HOKIMIYATINING DASTLABKI YILLARIDA TURKISTON XALQ MAORIFI VA JAMIYATSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI	148
19	Ergashev Umidjon Muhammed o'g'li O'ZBEKISTON SSRDA SOLIQ TIZIMINING TASHKIL ETILISHI (TOSHKENT OBLASTI MISOLIDA)	155
20	Эргашев Хусан Юсуп ўғли ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИДА ОЛИБ БОРИЛГАН АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ОЛИБ БОРИЛИШИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	162
21	Xaitov Zafar Uzakovich VIZANTIYA MADANIYATI VA UNING JAHON SIVILIZATSIYASIDA TUTGAN O'RNI	167
22	Юлдашева Шохсанам Юнусали кизи ВЕНСКАЯ СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МУЗЕЙНОГО ДЕЛА ВО ФРАНЦИИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА	173

Mamatova M. B.

«O'zbekiston tarixi» kafedrasi doktoranti (DSc), PhD

Qarshi davlat universiteti

mamatovamaxfuza@gmail.com**MARKAZIY OSIYO CHOY YO'LI TARIXIDAN****ANNOTATSIYA**

Ushbu maqolada Markaziy Osiyoda Choy yo'lining shakllanishi va rivojlanish tarixi arxiv manbalari hamda tarixiy materiallar asosida tahlil qilingan. Unda choy dastlab Xitoydan Buyuk Ipak yo'li orqali olib kelingani, XVIII–XIX asrlarga kelib esa mustaqil savdo yo'nalishi sifatida shakllangani yoritilgan. Shuningdek, mintaqaning yirik shaharlarida choy savdosi rivojlanib, ayrim hududlar ulgurji savdo markazlariga aylangani ko'rsatib o'tilgan. Maqolada Xitoy va Hindistondan turli xil choy turlarining import qilinishi hamda Rossiya imperiyasi tomonidan choy savdosini tartibga solish va nazorat qilish maqsadida rus savdogarlarining jalb etilgani masalalari ham tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Choy yo'li, ko'k choy, qora choy, Xitoy, Hindiston, Buxoro, Qo'qon.

KIRISH

Choy birinchi marta mil. av. III mingyillikda Xitoyda paydo bo'lgan va dastlab diniy marosimlarda hamda dori sifatida ishlatilgan [14, 200]. Sin Shi Xuandi davrida (mil. av. III asr) choy “hayot ichimligi”ga aylanadi. Choyni tashish va sotishni osonlashtirish uchun pirog va non shaklida joylashtirilgan [15, 24]. Mil. av. I asrda choy Markaziy Osiyoga dori sifatida olib kelingan. Milodiy III asrdan boshlab choy mastlik va uning zararli ta'sirini davolashning mashhur vositasiga aylandi [15, 32]. IV-V asrlarda xitoyliklar choyni qaynoq suvda qaynatishni boshladilar [13, 187]. Tan sulolasi davrida (618-906) Xitoy Buyuk Ipak yo'li bo'ylab faol choy savdosi bilan shug'ullanishni boshladi, shuning uchun Hindiston, Yaponiya, Koreya aholisi choy mavjudligi to'g'risida birinchi marta xabar topadilar.

Arab adabiyotida choy haqida birinchi eslatma savdogar Sulaymon (XI asr) hikoyalarida uchraydi, shuningdek, O'rta Osiyoning mashhur olimlari Abu Rayhon Beruniy (973-1048) va Abu Ali ibn Sino (980-1037) choyning shifobaxsh xususiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan [5, 336-337].

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

Qadim zamonlardan beri Choy yo'lining turli yo'nalishlari mavjud bo'lgan. Ulardan biri Choy-ot yo'li – “Chamagudao” (“Qadimgi choy yo'li”) VII asrdan boshlab Xitoyni Tibet bilan bog'lagan hamda “Buyuk choy yo'li” (XVIII-XIX asrlar) Xitoyni Rossiya bilan bog'lovchi yo'l bo'lgan. Markaziy Osiyoga choy Xitoy va Hindistondan Markaziy Osiyo Choy yo'li orqali keltirilgan. XV asrga qadar Choy yo'li Buyuk Ipak yo'li tarkibida shakllangan.

So'g'dlar Markaziy Osiyoda birinchi choy sotuvchilar bo'lib, ularning Sharqiy Turkiston va Xitoyda bo'lganligi ko'plab yozma va epigrafik manbalarda qayd etilgan. So'g'dlarning Choch, Farg'ona va Yettisuv orqali Sharqqa harakatining boshlanishi mil. av. I asrga to'g'ri keladi [12, 105-106]. Bu ma'lumotlarga asoslanib aytishimiz mumkinki, Choy yo'li mil. av. I asrda boshlangan va so'g'dlar birinchi choy savdogarlari bo'lgan.

Somoniylar sulolasi davrida Markaziy Osiyodan kelgan savdogarlar katta miqdorda choy sotib olishgan, chunki otlar faqat choyga ayirboshlangan. Mo'g'ullar bosqini tufayli Markaziy Osiyo bilan choy savdosi umuman to'xtab qoladi. Amir Temur va Temuriylar davrida choy savdosi yanada jonlanib, choy Xitoyning Markaziy Osiyoga eksportining asosiy mahsulotiga aylandi.

Choy haqidagi birinchi qaydlar A.Oleariy, F.Yefremov, F.Nazarov, D.Meyyendorf, A.Berns, A.Vamberi, P.I.Nebolsin, I.L.Yavorskiy, E.S.Volfson kabi yevropalik sayohatchilarning esdaliklarida uchraydi.

XIX asrda Qoshg'arda Markaziy Osiyo aholisi uchun asosan choyning 6 navi sotilgan: yashil, sebet, fu, qiang-liang (ot boshi), joynoq va bayxoviy (qora) choy. Ko'k choyning quyidagi navlari ichilgan: almura, almura-shibi, lo'nka, kumush lo'nka, navigzur, qirqma, shibag'lu, achchiq shibag'lu, shivin, it kallasi, byonge, poshun, tuntey, pari, patta, oq choy, dehra, gura choy, oyzinch-oq quyruq choy, keypek. Sebet choylaridan mushuk ko'z, resma navlari ishlatilgan va asosan, qamishdan yasalsan (og'irligi ikki pudgacha bo'lgan) qutilarda olib kelingan. Fu (pu) choy maydalab to'rtburchak plitka qilib mahkam qog'oz kartonga yopishtirilgan g'ishtli choy hisoblangan. Ot bosh shuvoqli choy bo'lib, Qoshg'arda siang-liang choy deb atalgan, og'irligi 2 pud 6 yoki 8 funtli uzun silindrsimon qutilarda olib kelingan. Jaynoq choy Qoshg'ardan Markaziy Osiyo aholisi uchun sotilgan bo'lib, silindrsimon qutilarda (og'irligi 9 funtli) olib kelingan. Qora (pamil, bayxoviy) choyning quyidagi turlari ichilgan: tilan (kelami), eroniy, askariy.

Bu navlarning barchasi juda qimmat bo'lib, Turkiston aholisi ularni har doim ham sotib ololmagan, keyin ular quyidagi choy surrogat (choy o'rnini bosuvchi o'simlik)lardan foydalanganlar: to'qay choy, tol barg choy, sariq choy, kipek choy, hashak choy, chalma choy, qalampir choy, qarag'an choy, suda choy, Kavkaz brus bargi, tosh choy, Tuytepa choy, rayhon choy, Kutaisi choyi [1, 2, 3].

O'rta Osiyoda birinchi choyxonalar, odatda, karvonsaroylar va sardobalar yonida joylashgan bo'lib, ular zamonaviy mehmonxonalar bo'lib, u yerda xaridorlarga asosan choy, kechki ovqat tayyorlangan, shuningdek, uxlash joyi sifatida xizmat qilgan. Mahalliy aholi uchun choy narxi juda qimmat bo'lgani sababli ular ko'pincha quruq choyni olib, faqat qaynoq suv uchun pul to'lashardi. Choyxonalarda butun bir guruh odamlarga choynak va bitta piyola olib kelingan, ulardan kichigi choy damlab, avval yoshi ulug'iga, keyin yoshiga qarab boshqalariga xizmat qilgan. Choyxonalarda suvni qaynatish uchun mis qumg'onlar (choydish, choyidish) ishlatilgan bo'lsa, XIX asrning ikkinchi yarmidan keyin samovarlar choyxonalarda asosiy buyumga aylanib, hatto hozir ham Farg'ona vodiysidagi choyxonalar ba'zan "samovar" deb ataladi.

XIX asrning oxirida Turkiston o'lkasining mustamlakachilik ma'muriyati, general-gubernator K.Romanovskiy tomonidan Turkiston o'lkasida choy ko'chatlarini yetishtirishga harakat qilingan. Choy ko'chatini o'stirishga qaratilgan bu urinishlar bir necha sabablarga ko'ra, xususan, Turkistonning tuprog'i va iqlimi mos kelmaganligi, shuningdek, choy urug'lari tashib keltirish paytida juda katta zarar ko'rgan uchun muvaffaqiyatsiz tugagan [4].

O'rta Osiyoning choy bozorlarini o'rganar ekanmiz, mintaqada ushbu savdoning eng muhim shahri Buxoro, shuningdek, amirlikning boshqa shaharlari ekanligi aniqlandi. Rastei-Choyfurush gumbazli savdo binosida choy savdogarlarining bozorlari joylashgan bo'lib, ularning rastalari 40-50 do'konlardan iborat bo'lgan hamda shaharning turli hududlarida jami 100 yaqin edi [8, 48].

XIX asrda Buxoroda 16 turdagi choy ishlatilgan, masalan: qirqma, axbar, oq quyruq, qora choy, sepet choy, shibag'lu, achchiq shibag'lu, shivin, it kallasi, byonge, poshun, pu-choy (fu-chay), tuntey, gulbo'y, mushukko'z, lunka [7, 158].

Manbalarda ta'kidlanishicha, Markaziy Osiyodagi barcha xalqlar orasida, shubhasiz, buxoroliklar savdo-sotiqda eng tadbirkor kishilar bo'lgan hamda sayohatchilarning ko'rsatmalariga ko'ra, Turkiston choy savdosi ularning tasarrufida bo'lgan. Hatto Xiva va Qo'qon xonligi savdogarlari ham ularning xizmatidan foydalanishga majbur bo'lishgan [6, 18].

XIX-XX asrlarda choy, asosan, Xitoydan olib keltirilgan, shuningdek, choy savdosi Afg'oniston bilan ham bog'liq bo'lgan bo'lib, afg'on savdogarlari Peshovar orqali Hindistondan keladigan choy savdosini o'z qo'llarida ushlab turganlar. Afg'on savdogarlari odatda ulgurji savdoni amalga oshirganlar, shuningdek, Buxoroda yirik Peshovar choy kompaniyalarining kotiblari ham faoliyat yuritgan bo'lib, 1890-yillarning o'rtalarida Buxoroda 23 ta Peshovar choy agentliklari mavjud edi. Choyni ulardan Buxoroning yirik choy savdogarlari choy-bolo (so'zma-so'z aytganda, yuqori navli choy) sotib olgan. Buxoroda choy savdosi avvalgi ahamiyatini yo'qotganda va boshqa tovarlar sotishga o'tish ancha foydali bo'lganida, ko'plab buxorolik tijoratchilar shakar yoki uning kukuni, shuningdek, paxta sotish bilan ham shug'ullana boshladilar.

Xivaga tashrif buyurgan sayohatchilar choyni karvonsaroylarda sotilganligini eslatib o'tishgan. Xiva savdogarlari zig'ir matosi va boshqa tovarlarni Buxoroga olib borib, u yerdan choy va boshqa Buxoro mahsulotlarini sotib olganlar.

Choyni olis Xivada sekin tarqalishi tabiiydir, chunki u Qoshg'ardan Buxoro orqali o'tadigan karvonlar orqali qiyinchilik bilan yetkazilishi yanada qimmatroq sotishni talab qilgan, shu sababli ham ko'pchilik xivaliklar uchun foydasiz bo'lgan.

Choy Qo'qon xonligi aholisi orasida mashhur ichimlik bo'lib, uni Xitoyning ichki viloyatlari va Shinjondan olib kelingan. Ushbu savdoda Qo'qon savdogarlari tarjimon va vositachi rolini o'ynagan.

1759 yilda Erdona biy bilan uchrashish uchun Qo'qonga kelgan Xitoy elchisi imperatorning sovg'asi sifatida xitoy ipagi va choyni sovg'a qiladi [9, 56]. Qo'qon savdogarlari Rossiya imperiyasi, Buxoro amirligi va Xiva xonligiga xitoy choyni tarqatishda asosiy o'rinda turgan.

XIX asrda Rossiya Sharqiy Turkiston bilan choy sotib olishda O'rta Osiyo shaharlari, shu jumladan, Toshkent va uning savdogarlari vositachiligiga murojaat

qilgan. Toshkent savdogarlari Qoshg'ardan qora choy, g'ishtli choy, ko'k choy va boshqa mahsulotlarni sotib olib, Yamishev va Semipalatinsk qal'alari orqali Sibirga olib borishgan [10, 137]. XIX asrning ikkinchi yarmida Turkiston o'lkasida choy va ipak savdosini Rossiya imperiyasining mustamlakachilik ma'muriyatini faollashtirishga harakat qilgan. 1870 yilda Toshkentda tashkil etilgan Yarmarka qo'mitasi hisobotlarida ko'rinib turganidek, Toshkentga kelgan karvonlar katta miqdordagi choy olib kelishgan va shu bilan birga sanoat mahsulotlari va oziq-ovqat mahsulotlari bilan birga choy janubiy mamlakatlarga chiqarilgan.

Batumidan Trans-Kaspiy temir yo'li bo'ylab tranzit yo'lining ochilishi Markaziy Osiyodagi choy savdo markazlariga ham ta'sir ko'rsatgan. Bu savdoda 1894 yilgacha Buxoro asosiy rol o'ynagan. 1896-1898 yillarda choy savdo markazi Samarqandga ko'chgan [11, 62]. Bu yerda choy firmalarining: Aka-uka Popovlar, Kuznetsov, Vogau va K⁰, Rizayev (fors savdogari), Perevalovlarning ulgurji omborlari ishlagan.

XULOSA

Shunday qilib, Markaziy Osiyoga choy mil.av. I asrdan tarqala boshlandi. Ammo choy qimmatligi va kamyoblighi sababli faqat XVIII-XIX asrlardagina ommaviy ravishda Markaziy Osiyoda keng iste'mol qilingan. XIX asrning ikkinchi yarmidan choy Rossiya imperiyasining Turkistonga kiritilayotgan asosiy mahsulotiga aylanib, ulgurji bozorda sotila boshlagan.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'z MA, 19-fond, 1-ro'yxat, 24354-ish, 17-19-varaqlar.
2. O'z MA, 17-fond, 1-ro'yxat, 14946-ish, 10-11-varaqlar.
3. O'z MA, 19-fond, 1-ro'yxat, 2710-ish, 3-varaq.
4. O'z MA, 1-fond, 29-ro'yxat, 971-ish, 4-5-17-18-varaqlar.
5. Абу Райхан Беруни. Избранные произведения. Том IV. Фармакогнозия в медицине (Китаб ас-сайдана фи-т-тиб). – Ташкент: «Фан», 1973. – С. 336-337.
6. Проект устава товарищества для развития торговли с Средней Азией. Сост. Хрулев С.. – С.П.: Тип. Главного артиллерийского управления, 1863. – С. 18.
7. Вамбери А. Путешествие по Средней Азии. – М.: Изд. А.И.Мамонтова, 1874. – С. 158.
8. Сухарева О.А. Бухара XIX – начало XX в. (Позднефеодальный город и его население). – М.: «Наука», 1966. – С. 48.
9. Кузнецов В.С. Цинская империя на рубежах Центральной Азии (вторая половина XVIII – первое десятилетие XIX вв.). – Новосибирск: Сибирское отделение, 1983. – С. 56.
10. Юнусходжаева М.Ю. Роль Ташкента в торговле России и Восточного Туркестана во второй половине XVIII в. // Позднефеодальный город Средней Азии. / Под ред. Мукминовой Р.Г. – Ташкент: Фан, 1990. – С. 137.
11. Сапарова Д.Ч. Влияние Закаспийской железной дороги на развитие русско-иранских торговых связей (90-е гг. XIX в.). – Ашгабад, 1991. – С. 62.

12. Ртвеладзе Э. В. Великий шелковый путь. Энциклопедический справочник. – Ташкент, 1999. – С. 105-106.
13. Хо‘jaev A. Buyuk ipak yo‘li: munosabatlar va taqdirlar. – Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”, 2007. – B. 187.
14. Кобзева О., Закирова М. Шелковый путь в потоке истории. – Ташкент, 2007. – С. 200.
15. Evans John C. Tea in China: the history of China’s national drink. – USA: Greenwood Press, 1992. – P. 24-32.

Маматова М. Б.

PhD, докторант (DSc) кафедры «История Узбекистана»
Каршинский государственный университет
mamatovamaxfuza@gmail.com

ИЗ ИСТОРИИ ЧАЙНОГО ПУТИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье на основе архивных источников и исторических материалов анализируется процесс становления и развития Чайного пути в Центральной Азии. Рассматривается, что первоначально чай доставлялся из Китая по Великому шелковому пути, а в XVIII–XIX веках сформировался как самостоятельное торговое направление. Также освещается развитие чайной торговли в крупных городах региона, некоторые из которых стали центрами оптовой торговли. В статье анализируются вопросы импорта различных видов чая из Китая и Индии, а также роль Российской империи в регулировании чайной торговли посредством привлечения русских купцов.

Ключевые слова: Центральная Азия, Чайный путь, зеленый чай, черный чай, Китай, Индия, Бухара, Коканд.

Mamatova M. B.

PhD, doctoral student (DSc) at the department of «History of Uzbekistan»
Karshi state university
mamatovamaxfuza@gmail.com

FROM THE HISTORY OF THE CENTRAL ASIAN TEA ROAD

ABSTRACT

This article analyzes the formation and development of the Tea Road in Central Asia based on archival sources and historical materials. It highlights that tea was initially transported from China via the Great Silk Road, and by the 18th–19th centuries, it had evolved into an independent trade route. The study also examines the development of tea trade in major cities of the region, some of which became centers of wholesale trade. Furthermore, the article discusses the import of various types of tea from China and India, as well as the role of the Russian Empire in regulating the tea trade through the involvement of Russian merchants.

Keywords: Central Asia, Tea Route, green tea, black tea, China, India, Bukhara, Kokand.